

որ իրանք ուսուցիչներն են մեղա-
տոր, ոչ մի օգուտի չենք կարող հաս-
նել, ավ լաւ է, որ խոհեմութեամբ
վարենք, սպասենք, կատարելա-
գործենք, աւարտենք և ալն ժամա-
նակ աւելի հասունութեամբ կ'որո-
շենք՝ թէ ումն է մեղաւորութիւնը
և ով արժանի կը լինի դատապարտ-
ւելու... Թէ չէ՝ կը վերցնեն, դուրս
կանեն» և ալն, իսկ Գագիկը և իւր
համախոհները աջո՞ւսմանալիւ բողո-
քում են և ինչպէս երևում է, դպրո-
ցից արտաքսում են: Ահա տասն
տարի անցնելուց չետոյ դպրոցին
«հնազանդ» գիւղացիները եկան
գիւղը «մէկը անտառապետի հա-
գուստով, միւսն՝ քննիչի: Ամենն էլ
աչքները պլցրած նրանց էին մտիկ
տալիս...» իսկ Գագիկը ոչինչ աստի-
ճանի չէր հասել ու մնացել էր որ-
պէս հասարակ գիւղացի, որը «մեծա-
ւոր» ընկերներին տեսնելով վաչ տաւ
իւր գլխին և ինքն իրան ասում էր.
«աչքդ թուանա, բա չէիր լսած, թէ
ով կարդա—նա մարդ ա»: Հեղինակը
կամենում է ցոյց տալ, թէ ինչ էլ
լինի դպրոցը, ուսանողը պիտի չը-
ղոքէ նորա դէմ, որովհետեւ հակառակ
դէպքում նորան կ'արտաքսեն զըպ-
րոցից և նա փոխանակ փալլուն աս-

տիճանաւոր դառնալու, կը մնալ
հասարակ գիւղացի, ինչպէս ըն-
թերցողը տեսնում է, վէպիկի
սկզբնական գաղափարը թիւր է և
ոչ գովելի: Ճշմարիտ է ի հարկէ, որ
առհասարակ բողոքողները, չնա-
զանդւողները, ինքնուրոյն բնաւո-
րութիւն և մտածողութիւն ունեցող-
ները շատ անգամ «բաղդի» չեն
հասնում կեանքի մէջ, բալց և ալն.
պէս նոցա ընթացքը աւելի համա-
կրելի է, քան թէ չինովնիկ դառնա-
լու համար ամեն ստորութեան դի-
մանողներինը: Վէպիկը ցոյց է տա-
լիս, որ հեղինակը կեանքը հետա-
զօտելու և գրելու ձգտումներ ունի,
միայն թէ այս անգամ փորձը խիստ
անպաշտօն է:

Գաղափարական օրիորդը մի վէպ
է, որի դեռ առաջին մասն է հրա-
տարակաւ: Մի բարեսիրտ օրիորդ
կամենում է իրան նւիրել ժողովրդի
օգնութեան գործին, բալց թէ ուր
կը հասցնէ իւր նպատակը, դեռ
չպտնի չէ: Խնչու համար է նորա
միայն մի փոքրիկ մասը լոյս տե-
սել... չենք կարողանում մեզ բա-
ցատրել:

Ս. Թ.

ՄԻ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԹԻՒ

(Խորենացին Ուխտանէսի մօտ)

Հալագէտ պ. Կարիէրի մի նկա-
տողութեան առթիւ («Հանդէս Ամսո-
րեակ») 1892 թ. №№ 8, 12) պ. Ստ.

Մալխասեանը մի ջօղած էր տպա-
գրել «Մուրճ»-ի անցնալ տարւալ
№ 12-ում, որով աշխատում էր

ապացուցանել որ հակառակ ֆրանսիացի հալագէտի կարծիքին՝ «Խորենացու պատմութեան Բ. գրքի 83 գլուխը իրան խորենացու գրածը չէ, ալ եկամուտ չաւելած է (interpolation) ոչ առաջ քան ժա դարում: «Մինչև ժա դարի սկիզբը խորենացու պատմութեան ձեռագիրները, ասում է լարգելի հալ բանասէրը, պարունակում էին բուն խորենացու գրած 83 գլուխը, որի բովանդակութիւնն էր Հալոց դարձի պատմութիւնը իւր պարագաներով» («Մուսճ», 1892 թ. № 12, էջ 1862): Առաջիմ մինք վաղաժամ ենք համարում խնդիրը կտրուկ կերպով առաջադրելը, քանի որ մենք գտնում ենք որ պ. Կարիէրի համարձակ ենթադրութիւններն էլ խիստ քննադատական տեսակէտից՝ շատ թուլ գիտական հիմք ունեն: Մենք չենք դալիս մանրամասն քննելու նաև հալ լուծածագիրների և մասնաւորապէս պ. Մալխասեանի մէջ բերած փաստերն ու դատողութիւնները, որ ինչպէս նա ինքն էլ է խոստովանում «ալեքսան հիմնաւոր ու զօրաւոր չեն, որ բաւական համարեն վերջնականապէս լուծելու պ. Կարիէրի զարթեցրած բանասիրական կարևոր խնդիրը»: Բաց չենք կարող չնկատել, որ թէ պ. Կարիէրի, թէ միւս լուծածագիրների և թէ մասնաւորապէս պ. Մալխասեանի տեսութիւնից վերլուծել է հետեւեալ խոշոր հանգամանքը: Մոռացել են Ուստանէսին, ալն Նշանաւոր պատմագիրն, որ Յովհաննէս Կաթողիկոսից ու Ստեփանոս Ասողկից՝ եթէ ոչ աւելի, գտնէ պակաս ուշադրութեամբ չի

օգտուել խորենացու պատմութիւնից: Եթէ խորենացու 83 գլուխը իրա խորենացու գրածը չէ, ալ եկամուտ չաւելւած է ոչ առաջ քան ժա. դարում, ինչպէս կարծում է պ. Մալխասեան, ինչպէս է պատահել որ ժ. դարու պատմիչ համարուող Ուստանէսը ունի ալ 83 գլխի բովանդակութեան համառոտութիւնը: Բացէք ալ պատմագրի գլ. կէ էջ 95—96 և կարդացէք «Գալ Տրդատայ ՚ի Հալք...» («Աւ ընդ ալն աւուրս լինէր Կոստանդիանոսի հարսանիս՝ առնելով նմա կին զղուտրն Գիոկղետիանոսի զՄաքսիմիանէ. լորում ժամանակի և հաւատաց ի ձեռն տեսելան ասողանշան խալիւ, որ երեսեցաւ նմա: Եւ հրապուրեալ ի կնոջէ իւրմէ. զոր ապա զորալիսութիւնն ասացից լետող լալում տեղւոջ»:

Կրկնում ենք, պ. Կարիէրի կարծիքին թեր կամ դէմ խօսելը մենք վաղաժամ ենք համարում, չեն համոզում մեզ և պ. Մալխասեանի մէջ բերած փաստերն ու դատողութիւնները: Բաց անա Ուստանէսը մի նոր նիւթ համեմատութեան: Թող անդադար առաջ գտն նորանոր փաստեր ու գիտողութիւններ, թող համեմատական եղանակով ուսումնասիրեն, քննադատեն ու հրատարակեն մեր հին մատենագրութեան և մանաւանդ խորենացու և Փիլոնի բնագիրները, ալիւլիսով միայն կարելի է լուսալ որ վերջնականապէս լուծւին քերթողահօր անձի և պատմութեան վերաբերեալ կնճռոտ խնդիրները:

Վ.Ա.Ն.Կ.